

Orientering om status i arbeidet med Urnes verdensarvsenter

www.urnesstavkirke.no

Urnes - autorisert verdensarvsenter i 2019

Miljødirektoratet autoriserte i oktober 2019 Urnes som verdensarvsenter med planer for bygging av et nytt besøksenter i tråd med Regjeringens ambisjon om å bidra til å etablere verdensarvsentere ved alle de norske verdensarvområdene. (St. Meld. 35 "Framtid med fotfeste")

Det nye bygget skal bidra til fullt ut å realisere ambisjoner og mål for formidling og aktiviteter knyttet til det å oppleve verdensarven, samt styrke den lokale forankringen og verdiskapningen. Det skal bidra til et levende lokalsamfunn.

Verdensarvsenterets nye bygg skal være navet i et helhetlig publikumstilbud som knytter sammen formidlingen om stavkirken, kulturmiljøet og landskapet. Dette vil styrke og videreutvikle Urnes som et kulturelt fyrtårn og kraftsenter i fylket med nasjonale og internasjonale ringvirkninger.

Det regionale perspektivet er fullt til stede i formålet i kraft av Urnes sin nasjonale og internasjonale status og særpreg som kulturminne, og de ringvirkningene dette har i regionen. Det lokale perspektivet i formålet inkluderer også det regionale i en geografisk forståelse.

Formål

Urnes verdensarvsenter skal:

- Formidle verdensarven Urnes sine materielle og immaterielle OUV-er (Outstanding Universal Value) og områdets rike oppsluttende verdier på en dynamisk, reflekterende og involverende måte til et lokalt, nasjonalt og internasjonalt publikum i alle aldre.
- På en inkluderende måte synliggjøre verdensarvens universelle verdier og brobyggende egenskaper på tvers av landegrensene.
- Sikre en besøksdrift i balanse med verdensarvens tålegrense, og sette fokus på bærekraft i forvaltning av kulturarv og naturressurser i et lokalt og globalt perspektiv.
- Bidra til lokal verdiskaping og utvikling basert på stedegne kvaliteter gjennom medskapende og involverende arbeid.

«Verden inn i tunet» - overordnet idékonsept

Idékonseptet «Verden inn i tunet» gir retning for arbeidet med utvikling av Urnes verdensarvsenter, og lå som et grunnleggende konsept for autorisasjonssøknaden. Det forener historien og samtidsperspektivet. «Verden inn i tunet» peker på stedets lange historiske linjer der internasjonale

impulser og kostbarheter kom sjøveien til Ornes og satte sine tydelige spor i Ornes stavkirke, og der Ornes i dag preges av internasjonal turisme med de utfordringer og muligheter som følger av dette.

Planleggingen av Ornes verdensarvsenter

Det har vært en langsiktig planlegging av senteret i Verdensarvrådet i Luster og lokal forprosjektgruppe. I søknaden om autorisasjon ble det også grundig beskrevet en stegvis utvikling av aktiviteten ved Ornes fram mot et nytt bygg, samt første driftsår etter åpning.

I henhold til autorisasjonskravene utarbeides årlige handlingsplaner for senteres virksomhet, og tildeles etter søknad grunntilskudd for drift fra Miljødirektoratet.

Fortidsminneforeningen sentralt er byggherre, og derved ansvarlig for planlegging og prosjektering av senteret i samarbeid med lokalt verdensarbeid og Fortidsminneforeningen Sogn og Fjordane avdeling.

Utviklingen av Ornes som verdensarvsenter har delprosjekter som støtter opp under idékonseptet, innholdet i det kommende senteret og en bærekraftig, framtidsrettet besøksdrift. Dette er også beskrevet på den nye nettsiden for Ornes verdensarvsenter www.urnesstavkirke.no

Det mest framtrædende av disse prosjektene er «Treets mester», et banebrytende FOU-prosjekt der treskjærmiljøet i Norge skal lage en prosessuell autentisk kopi av nordportalen. Portalkopien og ny kunnskap fra prosessen skal inngå i utstillingen «Tre og tro gjennom tusen år» i det nye senteret.

Kopien skal fungere som et sanselig og taktilt objekt som formidler Ornes stavkirkes mest kjente og framtrædende OUV. Dette prosjektet har startet og har allerede fått stor oppmerksomhet nasjonalt og internasjonalt. Dette er et vesentlig tiltak i en langsiktig forvaltning av verdensarvverdiene og formidle den ikoniske portalen på en universell tilgjengelig måte.

Publikumsundersøkelser

Med mål om å øke kjennskapen til de besøkende ved Ornes, deres vurdering av dagens tilbud og få innsikt i besøkendes behov og ønsker for mer kunnskap og opplevelse rundt Ornes ble det utarbeidet en publikumsundersøkelse for sesongene 2020 og 2021. Undersøkelsen skal legge grunnlaget for en forbedret besøksdrift, en besøksforvaltningsplan og et utvidet og helhetlig publikumstilbud i en gradvis oppbygging mot et nytt verdensarvsenter.

Rambøll ble valgt som databehandlingspart og profesjonell part for gjennomføring av publikumsundersøkelse ut fra deres arbeid med tilsvarende undersøkelse ved alle norske museer på oppdrag fra Kulturrådet. Undersøkelsen fra 2020-sesongen viser at besøkende ønsker å lære mer om lokal historie og tradisjoner, norsk historie og samfunn. Det vises også aldersmessige forskjeller i ønsker om mer kunnskap og opplevelse.

Aldersgruppen 16-24 år og 25-34 år har sterkere interesse for kunnskap om natur, landbruk og bærekraft enn eldre aldersgrupper. Viktig for alle var det sosiale aspektet ved besøket i en felles opplevelse sammen med venner eller familie. Disse funnene underbygger planene om å formidle Ornes stavkirke som en del av et helhetlig kulturmiljø i et historisk og dagsaktuelt perspektiv.

Bærekraftig forvaltning av stavkirka og omgivelsene

Som ett av fire formål skal Ornes verdensarvsenter «Sikre en besøksdrift i balanse med verdensarvens tålegrense, og sette fokus på bærekraft i forvaltning av kulturarv og naturressurser i et lokalt og globalt perspektiv».

Dette er et grunnleggende utgangspunkt for behovet for verdensarvsenteret på Ornes. Senteret vil være nøkkelen til en regulert og mangesidig formidling av verdensarven og de oppsluttende verdiene i området. Dette vil fordele fotavtrykkene fra de besøkende og forbedre besøksopplevelsen.

Et bygg som ønsker velkommen til verdensarven

Verdensarvsenterets tomt ligger sentralt i innfarten til Ornes, i god avstand fra stavkirken, og bygget skal fungere som inngangsporten til området og til Urnes stavkirke. Bygget er avgjørende for en bærekraftig besøksavvikling til stavkirken og området rundt.

Det skal speile landskap og omgivelser, både i form og materialitet, og peke mot stavkirkens kvaliteter i materialer og håndverk. Bygget skal binde sammen formidling av kultur- og naturarv i en helhetlig opplevelse, utendørs og innendørs, og speile UNESCOs idégrunnlag om et globalt felleskap og ansvar for bevaring av verdens kultur- og naturarv.

Tilgjengelighet for alle har vært førende for planleggingen av både bygg og innhold. Formidling av OUV-ene og tilknyttede opplevelser skal være tilgjengelig for de som ikke kommer inn i kirka av hensyn til tålegrenser for besøk eller som har behov for tilrettelegging ut fra funksjonsnedsettelse. Dette skal skje gjennom utstillinger, tilpasset adkomst, sanselige og virtuelle opplevelser.

Meråpent senter - en lokal kulturarena for globale spørsmål

Bygget skal være en kombinasjon av et museumsbygg og en lokal samlings- og kulturarena. Bygget planlegges som et meråpent-konsept for lokale sosiale og kulturelle formål ut over ordinære åpningstider for besøkende til verdensarven. Det skal ha gode løsninger for sambruk og sikrede soner for utstillingsarealer.

Senteret skal romme et salgslokale for lokalproduserte varer. Dette utsalget skal være lokalt styrt og drevet, og vil kunne være et bidrag inn i «Smakspunkt» - prosjektet i regionen. Sammen med prosjektet «Urneshagen» vil dette gi besøkende kunnskap og opplevelser rundt forvaltning av naturressurser, matproduksjon og biologisk mangfold. Dette knytter også senteret sammen med kunnskapsmiljøer i Vestland fylke innen miljø og naturvitenskap, og det er initiert et samarbeid med Høgskolen Vestland rundt «Urneshagen» og kulturmiljøet på Ornes.

“Urneshagen” - en eplehage for kunnskap om bærekraft

Interessen for bærekraftig jordbruk og matvareproduksjon er en global trend som gjenspeiles i turistenes behov for opplevelse. Det er frukthagene som møter de besøkende til stavkirken. Det er frukthagene som vekker en nysgjerrighet for kunnskap og opplevelse ut over Urnes stavkirke.

Senteret vil kunne møte denne interessen med utendørs arealer for opplevelser og kunnskap, der det er lagt til rette for at besøkende kan ferdes. En del av tomtearealet er en gammel eplehage som skal utvikles til “Urneshagen”. Her skal det være fokus på den sårbare økologien, på et bærekraftig jordbruk og lokalsamfunn. Her kan besøkende lære, smake, følge arbeid med skjøtsel og der de kanskje også kan kjøpe billett til en guidet vandring i frukthagene.

Vi vektlegger også hvordan lokalmiljøets naturrikdom og ressurser kan bidra til helhetlige og mangfoldige publikumsopplevelser der de besøkendes fotavtrykk spres på flere tilbud, og der en involverende refleksjon rundt ivaretagelse av kultur- og naturarv gjennom FNs bærekraftsmål vil inngå.

Tomtevalg og detaljreguleringsarbeid

Verdensarvrådet i Luster og lokal forprosjektgruppe for verdensarvsenteret har gjennomført en grundig vurdering av mulig bruk av eksisterende bygg. Denne utredningen utelukket gjenbruksmuligheter, og det ble i 2019 gjennomført en tomte- og arealstudie ledet av 4B Arkitekter i Sogndal med vurdering av fire mulige tomtealternativer. Det ble konkludert med at alternativ 2 var best egnet til formålet. Det er inngått opsjonsavtale med grunneier for senterets tomt inkludert en eldre eplehage i tilknytning til tomta.

Fortidsminneforeningen har fremmet en detaljreguleringsplan for verdensarvsenteret til Luster kommune. Plan- og forvaltningsutvalet i Luster vedtok i møte 29.01.2021 (Sak PFU-8/21): Legge forslag til detaljreguleringsplan for besøkssenter ved Urnes stavkyrkje, med føresegner, planomtale og ROS-analyse datert 21.01.21, ut til offentlig ettersyn i samsvar med plan - og bygningsloven §12-10 med høyringsfrist 17. mars 2021. Det sies videre: «Hovudintensjonen til reguleringsplanen er å klargjere tomt for bygging av besøkssenter samt klargjere noko av infrastruktursituasjonen knytt til senteret» www.lusterkommune.no

Arkitektkonkurranse – neste skritt

Det planlegges for en åpen arkitekt- og landskapsarkitektkonkurranse ut fra et utarbeidet konkurransegrunnlag. Det forventes stor interesse, også internasjonalt. Norske Arkitekters Landsforbund vil bistå i arbeidet med konkurranse og juryarbeidet. Arkitektkonkurransen er beregnet til en kostnad på 2.mill. Forutsatt finansiering er konkurransen neste skritt i realiseringen av senteret.

Framdrift

Arbeidet med å få etablert et nytt senter har skapt optimisme i lokalsamfunnet på Ornes. Etableringen kommer på et svært viktig tidspunkt. Det er mange ferske kultur- og reiselivsetableringer i området, og det er flere i oppstartsfasen. Senteret på Ornes vil være til stor drahjelp for disse, og gi store regionale ringvirkninger både kulturelt og økonomisk. Etter pandemien er det en viktig oppgave å bygge opp igjen et bærekraftig reiseliv i regionen, med besøkende som bidrar godt til det lokale næringslivet. Alt dette peker mot at det er svært viktig å få til etableringen av dette verdensarvsenteret nå.

2021 – Søknad om investeringsmidler, Nasjonal kulturbygg, Kulturdepartementet

2021 – Reguleringsplan ferdig. Gjennomføring arkitektkonkurranse og oppstart prosjektering.

2022 – Fullføring av prosjekteringen. Grunnarbeid og oppstart bygg vår 2022.

2023 – Bygg fullført høsten 2023. Montering av utstillingen, inklusive portalkopi.

2024 – Åpning til sesongstart primo mai.

Byggekostnader

Bygget planlegges med et areal på 700 m², kostnadsberegnet til 56.900.00 inkl. 6.000.000 til utstillingen «Tre og tro gjennom tusen år» og aktivitetsområder.

Det er tatt fram foreløpige kostnadsberegninger, basert på erfaringstall fra tilsvarende kulturbygg, bl.a. fra Statsbygg. Byggekostnader er lavere i Indre Sogn enn f.eks. på det sentrale Østlandet, men beliggenheten gjør at logistikken i byggeprosessen vil bli krevende. Alt av materialer og folk må fraktes inn på smal veg rundt fjorden, eller på egen båt. Totale kostnader, inklusive uteareal, gir en kostnad pr kvm bygg på 72.000, - Dette er ikke i øverste sjikt, men gir samtidig rom for å forme og

bygge den kvaliteten som forventes ved et av landets aller viktigste symbolbygg. Mer detaljerte beregninger vil tas frem tidlig i 2021.

Finansiering

Fortidsminneforeningen, som vi stå som byggherre og eier av bygget, har en solid driftsøkonomi og -erfaring. Driftsøkonomien med et nybygg ligger til grunn for autorisasjonen fra Miljødirektoratet. Foreningen har en viss egenkapital, men har en økonomi og et formål som tilsier en andel statlig finansiering som er større enn det som er vanlig innenfor ordningen. Byggets betydning og funksjon nasjonalt tilsier også en sterk offentlig medfinansiering.

Nasjonale kulturbygg 30.000.000,-

Vestland fylkeskommune 10.000.000,-

Verdensarv/Klima- og Miljødepartementet 7.000.000,-

Private midler 9.900.000,-

Totalt 56.900.000,-

Driftsbudsjett

Søknad om autorisasjon som verdensarvsenter inneholdt budsjett for den femårige autorisasjonsperioden, inkludert driftsfase med nytt bygg. Budsjett for første driftsår er beregnet til 4.180.000.

Forventninger til fylkeskommunens sitt bidrag i arbeidet med etablering av senteret

- 10 mill. totalt til finansiering av bygget fordelt på årene 2022 og 2023.
- Driftsmidler til oppbyggingsfasen mot nytt bygg og til driftsfase når verdensarvsenteret åpner for besøkende.
- Prosjektmidler til FOU-prosjektet «Treets mester», tilvirking av en prosessuell autentisk kopi av nordportalen. Dette er et vesentlig delprosjekt i realisering av senteret og et viktig tilskudd i rollen som fyrtårn og kraftsenter for kunnskap og utvikling.

Utarbeide plandokumenter for Urnes verdensarvsenter

- Konkurransesgrunnlag arkitektkonkurranse
- Idé - og konseptskisse
- Pedagogisk plattform
- Kommunikasjonsstrategi
- Utstillingskonseptet «Tre og tro gjennom tusen år»

Disse dokumentene er igjen forankret i Fortidsminneforeningens museumsstrategi 2018 – 2023 og Fortidsminneforeningens formidlingstrategi 2018 – 2023.

Fortidsminneforeningen, 17. mars 2021

Generalsekretær Ola H. Fjeldheim / Rådgiver museums -og eiendomsavdelingen Astrid Galstad